

**KÜTAHYALI BİLGE ŞAİR SUNULLAH-I GAYBÎ VE DÖNEMİ
SEMPOZYUMU**

(01-03 Ekim 2015 Kütahya)

Symposium on Sophisticated Poet Sunullah Gaybi from
Kütahya and His Period
(01-03 October 2015 Kütahya)

Emeti ÇALIŞKAN*

Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin “Şehir Değerlerini Tanıyor Projesi” kapsamında gerçekleştirdiği sempozyumların üçüncüsü “*Kütahyalı Bilge Şair Sunullah-ı Gaybî ve Dönemi*” Sempozyumu Dumlupınar Üniversitesi (D.P.Ü.) İlahiyat Fakültesi ve D.P.Ü. İslâm Medeniyeti Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (DİMAM) katkılarıyla 01-03 Ekim 2015 tarihleri arasında Kütahya'da icra edildi.

Başkanlığını D.P.Ü. İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Bilal Kemikli, koordinatörlüğünü Yrd. Doç. Dr. Ergin Ögçem'in yaptığı sempozyumun düzenleme kurulu üyeliklerini Yrd. Doç. Dr. Rifat Türkel, Yrd. Doç. Dr. Ümit Aktı, Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk Erdoğan, Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk Söylev, Yrd. Doç. Dr. Mehdin Çiftçi ve Yrd. Doç. Dr. Ahmet Türkan yürüttü.

Bir kuruluş ve kurtuluş şehri Kütahya'nın Belediye Kültür ve Ticaret Merkezi'nde 01 Ekim 2015 Perşembe günü icra edilen açılış programı, Belediye Başkanı Kamil Saraçoğlu, Rektör Prof. Dr. Remzi Gören, Rektör Yardımcıları Prof. Dr. Halis Aydemir ve Prof. Dr. Şükrü Şentürk, Belediye Başkan Yardımcısı Ali İhsan Ertaş, Ak Parti İl Başkanı Ali Çetinbaş, İl Genel Meclis Başkanı Musa Yılmaz, pek çok akademisyen ve öğrencilerin katılımlarıyla gerçekleşti.

---

* Arş. Gör., Dumlupınar Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı, e-posta: emeti.caliskan@dpu.edu.tr

Program, Koordinatör Yrd. Doç. Dr. Ergin Ögcem'in açılış konuşmasıyla devam etti. Ögcem, şehirlerin medeniyetlerin merkezi olduğunu ancak şehrin sadece şehir olarak bunu gerçekleştirmesinin mümkün olmadığını ifade ederek tarihte ve günümüzde şehirde yaşayan ve o şehre rengini, ruhunu veren kişilerin bu hususta oynadıkları role dikkat çekti. Bu düşünce zemininden hareketle, hazırladıkları sempozyum boyunca farklı cepheleriyle Sunullah-ı Gaybî'nin Kütahya'ya kazandırdıklarına işaret etmeye çalışacaklarını ifade etti. "Üniversiteler kendi yerleşkelerinde sadece akademik perspektifle hareket etmemeli buldukları şehrin kaygısını da taşımalıdır." diyen Ögcem, gerçekleştirdikleri faaliyetlerle bu amaca hizmet ettiklerini ve bundan sonra da İlahiyat Fakültesi olarak şehirle olan bağlarını güçlendirmeye devam edeceklerine işaret etti. Son olarak bu sempozyumun gerçekleşmesine destek veren Kütahya Valisi Şerif Yılmaz'a, Kütahya Belediye Başkanı Kamil Saraçoğlu'na, D.P.Ü. Rektörü Remzi Gören ve himayesinde olan D.P.Ü. BAP Koordinasyon Birimine, D.P.Ü. İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Bilal Kemikli'ye, İl Müftüsü Hacı Yusuf Gül'e, DİMAM Müdürü Yrd. Doç. Dr. Rifat Türkel'e, MÜSİAD Başkanı Yılmaz Kırdar'a, Belediye Başkan Yardımcısı Ali İhsan Ertaş'a, Evliya Çelebi Kültür ve Sanat Derneği'ne, bu dernek bünyesinde faaliyet gösteren Musikî Korosu'na, Hat ve Minyatür Ekibine ve mesai arkadaşlarına teşekkür ederek sempozyumun verimli geçmesi temennisinde bulundu.

Dumlupınar Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Remzi Gören selamlama konuşmasında Bursalı Muhammed Tahir Efendi'nin *Osmanlı Müellifleri* isimli kitabını neşrettiği zaman eserin önsözüne "Kadir bilen milletlerin içinden kadri bilinecek insanlar çıkar." ifadesini eklediğini aktararak bu şekilde önemli şahısları anmamızın kadri bilinecek insanların yetişmesine büyük katkı sağlayacağına olan inancını vurguladı. Bu niyet ve benzerlerini daha önce de yaptıkları bu tarz sempozyumlar vesilesiyle bu sözü yaşama ve yaşatma yolunda olmanın verdiği mutluluğu dile getiren Gören, İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Bilal Kemikli'nin şahsında İlahiyat Fakültesi'ni bu kadir kıymet bilen çalışmalarından dolayı tebrik etti.

Ardından Kütahya Belediye Başkanı Kamil Saraçoğlu şehrimizin kültür hazinelerinden bir değer ve bir dönemin daha anlaşılması, tanınması ve gelecek

nesillere aktarılmasından duyduğu memnuniyeti dile getirerek katılımcılara teşekkür etti. Saraçoğlu, “Taç marifet tacıdır. Sanma gayri taç ola. Taklid ile tok olan Hakikatte aç ola” dizelerini okuyarak gönülden, sade ve halisane yaşamamız öğüdünde bulunan Sunullah-ı Gaybî'nin vahdet-i vücud felsefesinde benden bize dönüşümü ve insan-ı kâmil olmanın yolunu çizdiği tasavvuf iklimini anlamak ve yaşamak gerektiğini ifade etti. Son dönemde yaptıkları faaliyetler vesilesiyle kültürel çalışmaların üniversitelerin şehir ile bütünleşmesindeki önemini daha iyi anladığını dile getiren Saraçoğlu, Belediye olarak bu etkinliklerde bir köprü görevi gördüklerini ifade etti.

Protokol konuşmalarının ardından plaket ve teşekkür belgesi takdimi yapılarak “Kalanlara Selam Olsun” isimli sinevizyon gösterisi ile geçmişin izlerini yansıtan program, “Osmanlı Tasavvuf Kültürü ve Gaybî” adlı açılış paneliyle devam etti. Oturum başkanlığını İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Bilal Kemikli'nin yaptığı panele Uludağ Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. Süleyman Uludağ, Akdeniz Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet Ögke, Saraybosna Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Amina Siljak Jesenkovic konuşmacı olarak katıldı. Prof. Dr. Bilal Kemikli girizgâhının ardından sözü Prof. Dr. Süleyman Uludağ'a bıraktı. Uludağ, konuşması esnasında Kütahya'nın şanlı bir geçmişe sahip olduğunun altını çizerek geleceğinin daha parlak olması temennisinde bulundu. Uludağ, gerek Ahterî gerek Ergun Çelebi sempozyumlarıyla güzel faaliyetlerde bulunulduğunu ifade ederek, kendisinin de çalışma alanına dâhil olan Sunullah-ı Gaybî'ye dair bir sempozyuma iştirak ettiği için müteşekkir olduğunu ifade etti. Başlangıcından bugüne İslâm âlemindeki dinî, ilmî ve fikrî faaliyetlere temas ederek Gaybî veya Ergun Çelebi'yi ortaya çıkaran bir girişle bu yola nasıl girildiğini anlatacağını belirtti. Bu bağlamda bir âlimin yetişmesi için sosyal ortamın var olması ve geçmişten gelen sağlam bir bağının bulunması gerektiğini ifade eden Uludağ, Sunullah-ı Gaybî için bu ortamın mevcut olduğunu dile getirdi. Tasavvufun her şeyden önce bir yaşam tarzı olduğuna dikkat çekerek gelişen bu yaşam tarzının zaman içerisinde tarikatları ortaya çıkardığını vurgulayan Uludağ, Sunullah-ı Gaybî'nin Halvetiyye ve Melâmiyye tarikatları ile iki kanaldan beslendiğini ortaya koyarken bu iki tarikat hakkında kısa bilgiler verdi. Uludağ, tasavvuf şairlerinden biri olan Gaybî'nin tasavvuf tarihi açısından önemli bir yere sahip olduğunun altını çizerek

özellikle Anadolu ve Balkan Müslümanlarının kendisinden büyük ölçüde istifade ettiklerine değindi.

Prof. Dr. Süleyman Uludağ'ın Sunullah-ı Gaybî'nin tasavvuf serüveni hakkındaki bilgilerinin ardından söz alan Dr. Amina Siljak Jesenkovic, Hamza Bâlî ve Bosna Hamzevilerine dair notlarını paylaştı. Tayyip Okiç'in Hamza Bâlî ve Hamzevilerle ilgili meşhur makalesinin 20. yüzyılda bu konuyu ciddi ve kapsamlı bir şekilde bilim dünyasına yaklaştırdığını dile getiren Jesenkovic, konu ile ilgili en kapsamlı bilgilerin Dr. Muhammed Hacıyahiç'in makalelerinde yayınlandığını ifade etti. Hamza Bali ve Hamzevilere dair kaynakların bu zat ve tariki hakkında birbirlerine muhalif bilgiler verdiklerini söyleyen Jesenkovic, Melâmilikten yana olan kaynaklarda Hamza Bali'nin kutb-i zaman, imanı ve itikâdı tam bir kişi olarak tanıtıldığını ifade etti. Diğer taraftan devlet adamları tarafından yazdırılan belgelerde Hamza Bâlî'nin ilhad, zındıklık ve Râfızîlikle suçlandığı bilgisini veren Jesenkovic, Hamza Bâlî ile ilgili söz konusu sapmalara ait hiçbir somut delile rastlanmadığının bilgisini verdi.

Bir sonraki tebliğin sahibi olan Prof. Dr. Ahmet Ögke, Sunullah-ı Gaybî'nin iki önemli yönünden biri olan Halvetîlik hakkında bilgi vererek Bakü'den Kütahya'ya Halvetîlik yolunu açıklayacağını dile getirdi. Ögke, Osmanlı Dönemi'ndeki en yaygın tasavvufî oluşumun, geniş bir müntesip kitlesine sahip olan Halvetîlik olduğuna işaret etti. Bu bağlamda Gaybî'nin tasavvufî yönüne değinen Ögke, onun öncelikli yönünün Halvetîliğe bağlılığı olduğunu belirtti. Ögke, yukarıdan aşağı doğru bir sıralama yaparak, Pir Muhammed Erzincanî, İbrahim Taceddin-i Kayserî, Alaaddin Uşşakî, Ahmed Şemseddin Marmaravî ve Elmalılı Ümmî Sinan silsilesiyle Gaybî'nin şeyhi olan Muslihiddin Mustafa Efendi ve Gaybî vasıtasıyla Halvetîliğin Bakü'den Kütahya'ya geldiğini dile getirdi. Daha sonra Gaybî'nin Kütahya'ya katmış olduğu tasavvufî neşveye dair bilgilerinin ardından "Gaybî'ler hiçbir zaman gayb olmayacaktır." sözüyle açılış panelini sonlandırdı.

Açılış panelinin ardından "Gaybî Dönemi ve Muhiti" başlıklı ilk oturumun başkanlığını yapan Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Akkuş, geçmişimizi tanırsak geleceğimizi de şekillendirebileceğimizi ifade ederek oturumu başlattı. Oturumun ilk konuşmacısı ise "Dönemin Genel Özellikleri, 17. yüzyılda

Kütahya (Dinî, Sosyal ve Tarihî Yapı)” isimli tebliği ile Yrd. Doç. Dr. Mehdin Çiftçi oldu. Çiftçi, kısaca Gaybî'nin biyografisinden bahsederek kendisinin Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi tarikiyle Melâmî, Muslihiddin Mustafa Efendi tarikiyle Halvetî olduğunu belirtti. Âlimlerin yaşadıkları dönemin sosyal yapısından etkilendiklerini dile getiren Çiftçi, Osmanlı'nın duraklama döneminde hayat süren Gaybî üzerinde de bu etkilerin görüldüğünü ifade etti. Çiftçi, bir beylik merkezi ve önemli bir kavşak noktası olması hasebiyle Melâmîlik ve Halvetîlik etkisinin en fazla Kütahya'da olduğuna işaret ederek bu dönemde canlı bir tasavvuf kültürünün yaşandığını dile getirdi.

“Gaybî'nin Babası Müftî Derviş” isimli tebliğin sahibi olan Yrd. Doç. Dr. Mustafa Tatçı sempozyuma katılmadığı için oturumun ikinci konuşmacısı “Gaybî Türbesi ve Mezarlığı” isimli tebliği ile Mustafa Kalyoncu oldu. Kalyoncu, yaşayan biri olarak Gaybî'nin Kütahya halkı üzerindeki manevî etkisini anlattığı konuşmasında kabri Musalla Mezarlığı'nda bulunan Gaybî'nin eskiler arasında “*Hüdâ Rabbim Sultan*” olarak bilindiğini ifade etti. Çocukluğunda Hüdâ Rabbim ilahisinin herkes tarafından ezbere bilinip yatmadan önce okunduğunu söyleyen Kalyoncu, bugün pek çoğumuzun habersiz olduğu bu ilahiyi okuyarak Gaybî'nin bu sözleriyle kendisine yapılan zındıklık ithamlarını reddedip itikadının Ehl-i sünnet ve'l-cemaate uygunluğunu gösterdiğini vurguladı. Gaybî türbesinin tamirinde Mehmet Dumlu ve Ahmet Yakupoğlu'nun büyük destekleri olduğunu söyleyen Kalyoncu, Kütahya halkının dinî duyguları yüksek bir toplum olduğunu dile getirdi.

Oturumun son konuşmacısı ise “Gaybî'nin Günümüz Sosyal ve Kültürel Hayatına Etkisi” isimli tebliği ile Yrd. Doç. Dr. Ümit Aktı oldu. Kütahya'yı Selçuklu'dan başlayıp Osmanlı'ya kadar uzanan son derece köklü bir ilim, sanat ve edebiyat birikimine sahip “İlim ve İrfan Şehri” olarak nitelendiren Aktı, sûfi, şair ve muhakkik Sunullah-ı Gaybî'nin şehrin yetiştirdiği önemli değerlerden birisi olduğuna işaret etti. Toplumsal değişimlerin kültürel değişimleri de beraberinde getirdiğini söyleyen Aktı, değişimin kültür ve kimlik üzerindeki aşındırıcı etkisini azaltmanın ancak toplumun sahip olduğu değerlerin yeniden ihyasıyla mümkün olabileceğini ifade ederek, Gaybî'nin kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması bakımından önemli değerlerden biri olduğunu dile getirdi. Aktı, Mehmet Dumlu Efendi'yi günümüz

kültürel hayatında Gaybî'yi canlı tutan kişi olarak nitelendirmekle birlikte Dumlu Efendi'nin Gaybî hakkındaki değerlendirmelerine de yer vererek Gaybi Efendi Mahallesi sakinleri ile yapmış olduğu anket sonuçlarını paylaştı.

Evliya Çelebi Kültür Hizmet ve Tarihi Eserleri Onarma Derneği Mehmet Dumlu Kültür Merkezi Musiki Topluluğu'nun sunduğu konser akabinde Kütahya Belediye Sosyal Tesislerinde ikram edilen akşam yemeği ile birlikte sempozyumun ilk günü sona erdi.

02 Ekim 2015 tarihinde dört oturum ve bir değerlendirme oturumu şeklinde gerçekleştirilen sempozyumun ikinci günü, farklı üniversitelerden çok sayıda akademisyenin tebliği ile D.P.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Amfi II'de icra edildi. “Gaybî, İrfan ve Gelenek” isimli ilk oturuma başkanlık yapan Prof. Dr. Cağfer Karadaş, bir şehri tanımanın insanlarını tanımaktan geçtiğini vurguladığı konuşmasında “Gaybî'yi tanımak Kütahya'yı tanımaktır” ifadelerini kullanarak sözü Doç. Dr. Süleyman Gökbulut'a bıraktı. Gökbulut, “Gaybî'nin Sûfi Muhiti ve Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi” başlıklı tebliği ile “Gaybî'ye hakkı gösteren adam” olarak nitelediği Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi'nin hayatına değindi. Bir yönü ile melâmî bir yönü ile halvetî olan İbrahim Efendi'nin kısa hayat hikâyesinin ardından “Oğlanlar Şeyhi” olarak isimlendirilmesi üzerinde duran Gökbulut, İbrahim Efendi'nin daha çok gençlere yönelik sohbetlerde bulunması hasebiyle bu isimle anıldığından bahsetti. Bunun yanı sıra *Sohbetname*'de ifade ettiği şekliyle, İbrahim Efendi'nin dedesi ile yaptığı sohbetler sırasında söylemiş olduğu çarpıcı bir cümlesi sebebiyle dedesinin “Bu oğlancık şeyhtir.” şeklindeki övgüsünden sonra kendisinin bu isimle anılmaya başlandığını ifade etti.

Oturumun ikinci konuşmacısı ise “Halvetî Şiir Geleneği İçerisinde Gaybî'nin Yeri ve Tasavvuf Tarihi” isimli tebliği ile Doç. Dr. Ali Öztürk oldu. Öztürk, Gaybî'nin gerek mensur gerekse manzum eserlerindeki öncelikli hedefinin tasavvufi anlayış olduğunu dile getirdi. Halvetî şiir geleneği içerisinde Gaybî'yi belli bir yere oturtmanın zor olduğunu vurgulayan Öztürk, Gaybî'nin Halvetîlere uzak olduğu konuların yanı sıra sema ve devran gibi Halvetîlerin sıkça üzerinde durduğu konulara da değinmiş olduğunun altını çizdi. Öztürk, Gaybî'nin halvet kelimesine biraz mesafeli yaklaştığını ifade ederek onun şiirlerinde Melâmîlik vurgusunun daha yoğun bir şekilde yer aldığını

belirtti. Sûfilerin tasavvuf tariflerine de değinen Öztürk, Gaybî'nin *Divan*'ındaki bir şiirle bu tariflere bir yenisini eklediğinin bilgisini verdi.

Oturumun üçüncü konuşmacısı olan Yrd. Doç. Dr. Rifat Türkel, “Kalburcu Şeyhi Pîr Ahmed Efendi ve Günümüz Algısı (Sofça Örneği)” başlıklı sunumu ile Gaybî'nin hayatına değinerek soyu hakkında ayrıntılı bilgiler verdi. Bunun yanı sıra Gaybî'nin büyük dedesi olan Kalburcu Şeyhi Pîr Ahmet Efendi hakkında özlü bilgiler veren Türkel, günümüzde Sofça olarak bilinen yerdeki Alevilik anlayışından bahsetti. Türkel, bu köyde her yıl Pîr Ahmet Efendi şenlikleri düzenlendiğini ifade ederek, Pîr Ahmet Efendi Turizm ve Tanıtma Derneği Başkanı Ahmet Özcan ile gerçekleştirmiş olduğu röportajı dinleyicilerle paylaştı. Sonuç olarak Sofça Alevilerinin Aleviliği yaşamaya çalıştıklarını vurgulayan Türkel, Pîr Ahmet Efendi ve ahfâdının Halvetî gelenekten gelmesine rağmen bugün Alevîlerce sahiplenilmiş olduğunu dile getirdi.

Oturumun son konuşmacısı ise “Risâle-i Halvetiye ve Bayramiye Bağlamında Gaybî'ye Göre Hakiki Sûfi” isimli tebliği ile Öğr. Gör. Abdullah Çakır oldu. Gaybî'nin söz konusu risaleyi yazma sebebine değinen Çakır, risalenin yazılış sebebinin Gaybî gibi sözünde tesir bulunan bir zâtın fikirlerinin, bu fikirleri kabullendiği halde anlamayan şahsiyetler tarafından savunulmasının herhangi bir yanlış anlamaya mahal vermemesi olduğunu ifade etti. Çakır, tebliğinde adı geçen risaleden hareketle gerçek sûfinin nasıl olması gerektiği üzerinde durarak bunu sûfinin itikadı, metodu, varlık anlayışı, ameli ve ahlakı olmak üzere beş kategoride ele aldı. Gaybî'nin *merâtib-i erbaa* adını verdiği şeriat, tarikat, hakikat ve marifeti tasavvufun olmazsa olmazları olarak gördüğünü belirten Çakır, Allah Teâla'nın bu dört mertebeyi kelime-i tevhid'de cem ettiğini vurguladı.

“Gaybî, Eserleri ve Fikirleri” başlıklı üçüncü oturum ise Prof. Dr. Halis Aydemir tarafından yönetildi. Oturumun ilk konuşmacısı olan Doç. Dr. Abdullah Kartal “Gaybî'nin Esmâ Telakkisi: Risâle-i Esmaya Dair” başlıklı tebliği ile ilahi isimler konusunun her dönemde tasavvufun mihver konusu olduğuna dikkat çekti. Allah'ın insanı isimler vasıtasıyla yaratmasının yanı sıra âlemin kemâle ulaşmasının da isimler vasıtasıyla gerçekleştiğini söyleyen Kartal, “İlahi isimler, yaratmanın ve kemâlin vasıtasıdır.” diyerek ilahi isimlerden bahsetmenin tasavvuftan bahsetmek olduğunu

ifade etti. Kartal, Gaybî'nin *Risâle-i Esma* isimli eserine bakıldığı zaman bu eserin onun tasavvufî vukufiyetini gösterdiği kadar İbnü'l-Arabî geleneğine olan bağlılığını da gösterdiğini dile getirdi.

“Türkiye Kütüphaneleri Yazma Eser Kataloglarında Sunullah-ı Gaybî'nin Eserleri” isimli ikinci tebliğin sahibi ise İ.B.B Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Nadir Eserler Uzmanı Hüseyin Türkmen oldu. Türkmen konuşmasında Gaybî'nin Türkiye kütüphanelerinde bulunan eserlerinin yanı sıra, bu eserleri tespit ederken kullanmış oldukları kaynaklar hakkında da bilgi verdi. Araştırmalar esnasında karşılaşılan sorunlara da değinen Türkmen, İSAM veri tabanında Gaybî isminin 16 farklı şekilde geçtiğini ifade ederek bu sorunlara karşı birtakım çözüm önerilerinde bulundu.

Üçüncü oturumun üçüncü tebliğini “Gaybî’de İlim ve Amel İlişkisi, Risâle-i İlm-u Amel” başlığı ile Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk Erdoğan takdim etti. Gaybî'nin tasavvufî kimliğinin yanı sıra kelâm ve felsefeye ait tartışmaları da görmezden gelmediğini ifade eden Erdoğan, onun kelâm ve felsefe tartışmalarına uzlaşî dilini kullanarak müdahil olmuş önemli bir şahsiyet olduğuna dikkat çekti. Bu sebeple, böyle sentez bir dönemde Gaybî’yi anlayabilmek için öncelikle dönemin kelâmî-felsefî arka planına bakmak gerektiğini vurguladı. Erdoğan, ilim ile amel arasındaki ilişkiyi konu alan söz konusu risalesinde Gaybî'nin aklî ve naklî pencerelerden örnekler sunmak suretiyle ilmin amel karşısındaki üstünlüğünü savunduğunu dile getirdi. Bunlara ilaveten Erdoğan, Gaybî'nin bu risaleyi zamanındaki sûfilerin ilimden ziyade amel ve zikir ile meşgul olmalarına tepki sadedinde yazdığı, eleştiri üslubunda kaleme alınmış bir metin olduğuna dikkat çekti.

Üçüncü oturumun son konuşmacısı ise “Gaybî'nin Rûhu'l-Hakîka Risâlesi Üzerine Bazı Mülâhazalar” isimli tebliği ile Yrd. Doç. Dr. Ergin Ögcem oldu. Ögcem, söz konusu risalenin takip edilen yolun usul ve erkânına dair bir risale olduğunu ifade ederek Gaybî'nin bu eserinde, takip edilen yolun temelde diğer tarikatlarla çelişmediğini ortaya koyduğunu dile getirdi. Ögcem, risalenin genel anlamda çok kısa olmasına rağmen Halvetiyye-Bayrâmiyye geleneğinin temel ilkelerini ihtiva eder mahiyette bir özelliğe de muktedir olduğunu açıkladı. Gaybî'nin tasavvufî hayatın pratikleri noktasında mümkün olduğu kadar kolaylaştırıcı bir teamül içinde olduğunu

dile getiren Ögcem, Gaybî geleneğinde cemaate karşı tutumun toptancı bir yaklaşım yerine bireysel kabiliyetleri önceleyen bir tarzda geliştiğine işaret etti. Ögcem; risalenin geneline dikkat edildiğinde, Gaybî'nin asıl amacını oluşturan şeyin muhabbet, sohbet ve nihayetinde marifet olmak üzere üç husus şeklinde belirlediğini ifade ederek sunumunu tamamladı.

Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya başkanlığında gerçekleştirilen “Gaybî, İnanç ve Telakkiler” başlıklı dördüncü oturum, Prof. Dr. Cağfer Karadaş'ın “Bir Sûfinin İtikadî Dünyası: Akâid-Nâme” isimli tebliği ile başladı. İnanç, amel ve ahlakın bir tutarlılık içerisinde olması gerektiğini ifade eden Karadaş, Gaybî'nin de tasavvufta bu üçünü birlikte sunabilmenin derdinde olduğunu dile getirdi. Karadaş, zındıklıkla itham edilmesi sebebiyle Gaybî'nin mezhebini söyleme ihtiyacı hissettiğini vurgulayarak, tekfir meselesinin bizi bölen bir unsur olduğuna dikkat çekti. Bu bağlamda Gaybî'ye ait olan söz konusu risalenin Ehl-i Sünnet'in temel ilkelerinden biri olan ‘Ehl-i kible tekfir edilmez.’ meselesi üzerinde durduğunu vurgulayarak Gaybî'nin itikad anlayışının İbn-i Arabî'nin itikad anlayışını yansıttığını dile getirdi. Karadaş, Gaybî'nin “Şeriat asıl, tasavvuf ise buna tabidir.” şeklinde bir düşünce zemininden hareketle bu risaleyi telif ettiğini ifade ederek sözlerine son verdi.

Oturumun ikinci konuşmacısı ise “Gaybî'nin Ahlak Görüşü: Mekarimu'l-Ahlak” isimli tebliği ile Doç. Dr. Ayşe Sıdıka Oktay oldu. Kitap hakkında özlü bilgiler veren Oktay, eserin konuya doğrudan giriş yaptığına dikkat çekerek eserde yoğun bir tasavvuf anlayışının varlığından söz etti. Gaybî'nin söz konusu eseri bir talep üzerine yazdığını belirten Oktay, müellifin eserine Zâriyat suresi 56. ayeti ile giriş yaptığını ve eser boyunca ahlakı söz konusu ayet üzerinden anlattığını dile getirdi. Oktay, Gaybî'nin ahlak görüşü profilini göstermeyi amaçladığı bu tebliğinde Gaybî'nin ahlak ilkesine göre ilimden maksadın marifetullah, amelden maksadın ise Allah'ın ahlakı ile ahlaklanmak olduğunu ifade ederek ahlak olmayınca ilmin de anlamını yitireceğine vurgu yaptı.

“Gaybî'de Bağlanma Fikrine Psikolojik Bir Yaklaşım: Biat-name” isimli tebliği ile oturumun üçüncü konuşmacısı olan Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk Söylev, biat kavramı hakkında bilgi vererek biat konusunun bir bütün olarak ele alındığı Gaybî'nin *Biatname*

adlı eserinin Bayramî-Melamî geleneğın önemli bir kaynağı olarak kabul edildiğini ifade etti. Söylev, Gaybî'nin, biatin suret ve hakikat olmak üzere iki yönünün bulunduğunu ve bu yönü itibariyle şeyhlerin de biat almaları bakımından iki kısma ayrıldığını ifade ettiğini belirtti. Gaybî'nin biat anlayışında aşk ve muhabbetin önemli bir yeri bulunduğuna da işaret eden Söylev, kendisindeki bağlanma fikrinin devamlı bir teveccühe bağlı olduğunu ifade etti.

Dördüncü oturumun son konuşmacısı ise “Sunullah-ı Gaybî'nin Eserlerinin Tefsir İlmi Açısından Kritisini” isimli tebliğı ile Yrd. Doç. Dr. İlhami Günay oldu. Günay, Gaybî'nin risalelerinde genel üslup özelliğı bakımından anlaşılır bir dil kullandığını ifade ederek sehl-i mümteniye başarılı bir şekilde kullanmak suretiyle tefsire aktardığını söyledi. Gaybî'nin Fahreddin Razî ve Dehlevî'nin tefsirlerinden nakillerde bulunduğuna işaret eden Günay, kendisinin risalelerinde iş'arî ve kelâmî tefsirleri kullanması hasebiyle eserlerinde rivayet tefsirinin yanı sıra iş'arî yorumun da yoğun olarak hissedildiğini dile getirdi. Gaybî'nin tefsirlerinde rüya kavramına geniş bir yer ayırdığına dikkat çeken Günay, Cenab-ı Hakk'ın rüyada görülebileceğı şeklindeki söylemin kendisinin zındıklıkla itham edilme sebeplerinden olabileceğı ihtimalini dile getirdi.

“Gaybî, Sanatı ve Düşünce Dünyası” isimli başlık ile sempozyumun son oturumu beşinci oturuma Prof. Dr. Hüsamettin İnaç başkanlık etti. İnaç, kısa bir girizgâhın ardından sözü “Gaybî'de İlahi Aşk” konulu tebliğın sahibi Yrd. Doç. Dr. Kadir Güler'e bıraktı. İlk olarak “aşk” kavramının kökeni hakkında kısa bir bilgilendirme yapan Güler, bu kavramın edebiyatta çokça kullanılmasına rağmen Kur'an-ı Kerim'de geçmediğini dile getirdi. 15. yüzyıla kadar “ışk” şeklinde tercüme edilen bu kavramın 15. yüzyıldan sonra “aşk” olarak tercüme edilmeye başlandığına işaret eden Güler, bu kavramın okunuşu konusunda net bir tavrın oluşmadığını ifade etti. Güler, tasavvuf ehlinin aşk ile Allah'ı kastettiklerine vurgu yaparak; Gaybî'nin de aşk kavramı ile Allah, din ve mezhep anlayışını yansıtanlardan olduğunu beyan etti. Gaybî'nin aşkı “kenz-i mahfi/gizli hazine” olarak nitelendirip aşksız ibadet olmaz dediğini vurgulayan Güler, Yunus Emre'den sonra Gaybî'yi aşkın en önemli temsilcisi olarak gördüğünü ifade ederek tebliğini sonlandırdı.

Oturumun ikinci konuşmacısı ise “Gaybî'nin *Tarihu'l Hak fî Teveccühü'l-Mutlak* İsimli Eserinde Bilgi” isimli tebliği ile Yrd. Doç. Dr. Selami Erdoğan oldu. Erdoğan, mevcut ve malumu tanımlama şeklinde tezahür eden Gaybî'nin bilgi anlayışının, aslında insanoğlunun bir süreci olduğuna işaret ederek mutasavvıfların bunu aklî, naklî ve keşfi kaynaklar vasıtasıyla hakikat merkezindeki bir arayış olarak yaptıklarını ifade etti. Erdoğan, hakikati arama yolunda bu üç delilin bir bilgi örüntüsü olarak kategorize edildiğini ifade ederek tasavvufi bilginin bu bilgi örüntüsünün bir ürünü olduğuna işaret etti. Bir bütün olarak bakıldığında İslâmi felsefelerin kendisinden neşet ettiği bu bilgi sisteminin, bizlere bir yaşam tarzı sunduğuna dikkat çeken Erdoğan, söz konusu bilgi sistemini bir iskelet olarak kabul ettiğimizde Allah anlayışının da bu iskeletin omurgası olduğunu ifade etti. Erdoğan, bu tebliğindeki öncelikli amacın, Gaybî'nin söz konusu eserinde bahsetmiş olduğu üçüncü düzey bilgiyi yani tasavvufi bilgiyi analiz etmek olduğunu vurgulamasının yanı sıra eserin yazılış gerekçesi hakkında kısaca bilgi vererek bahsi geçen eserde vasıl olunan bilgiden ziyade usulün ön plana çıktığını dile getirdi.

“Gaybî'nin Devriyesi ve Varlık Görüşü” isimli tebliği ile oturumun üçüncü konuşmacısı olan Doç. Dr. Semih Ceyhan, tebliğine Sunullah-ı Gaybî'nin tarikat silsilesi hakkındaki iki soruya dikkat çekerek başladı. İlk olarak onun Halvetiyye'nin Sinaniyye kolundan değil Ahmediyye kolundan olduğunu ortaya koyan Ceyhan, ikinci husus olarak Bayramî Melâmîliği hakkında yazılanları yanlış bulduğunu ifade etti. Bu bağlamda, bir sûfinin tasavvufun tüm mesâikine dair görüşlerinin vücut bulduğu ortamın onun tarikatı olduğunu vurgulayan Ceyhan, Gaybî'nin Halvetiyye'nin Ahmediyye kolu ile Bayramî Melâmîliğini mecz etmiş bir sûfi olduğuna dikkat çekti. Aynı şekilde Gaybî'nin yazmış olduğu eserlerde iki sûfi tavrı, tevhid nazarından kendi meşrebi çerçevesinde birleştirdiğine işaret eden Ceyhan, bunun bir zenginlik olduğunu ifade etti. Son olarak *devriye* hakkında kısa bilgi veren Ceyhan, bu eserde doksan dokuz isme karşılık doksan dokuz beytin yer aldığı bilgisini verdi.

Son oturumun son konuşmacısı “Gaybî'nin Bestelenmiş Güfteleri” başlıklı tebliği ile Öğr. Gör. Erdoğan Ateş oldu. Ateş, tasavvuf şairlerinin meşhur olmalarının en önemli sebebinin, şiirlerinin bestelenmiş olmasını söylemekle beraber halk arasında

çok bilinmesi sebebiyle en önemli tasavvuf şairinin Yunus Emre olarak görüldüğünü ifade etti. Ayrıca Gaybî'nin halk arasında Hüdâ Rabbim Sultan adıyla bilinmesini onun bu şiirinin bestelenmiş olmasına bağladı. Gaybî'den yapılan bestelerin az sayıda olduğunu dile getiren Erdoğan, daha fazla beste yapılmak suretiyle bu tanınmışlık düzeyinin arttırılabileceğine dikkat çekti. Erdoğan; TRT ud sanatçısı Efe Kaşıkçıoğlu'nun çaldığı ud eşliğinde bestelemiş olduğu Gaybî şiirlerinden üç tanesini paylaşmak suretiyle oturumu sonlandırdı.

Prof. Dr. Mehmet Akkuş'un başkanlık ettiği değerlendirme oturumuna Dr. Amina Siljak Jesenkovic, Prof. Dr. Ahmet Ögke, Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya ve Prof. Dr. Bilal Kemikli katıldı. Akkuş, büyüklerimizin çok yönlü olmaları sebebiyle onları anlama ve anlatmada tek bir kişinin yetersiz kaldığını dile getirip Gaybî'yi hakiki anlamda ziyaret etmek için onun kabrini ziyaret ettiğimiz gibi eserlerini de ziyaret etmemiz gerektiğini ifade ederek sözü Dr. Amina Siljak Jesenkovic'e bıraktı. Jesenkovic, eserleri ve yorumları ile karşılaştığımız Gaybî'yi anlamak için onları tekrar okumanın değil, XXI. yüzyılda yaşamak ve yaşatmanın fayda sağlayacağını dile getirerek bu eserleri içimize sindirebildiğimiz takdirde onları anlayabileceğimizi ifade etti.

Prof. Dr. Ahmet Ögke ise bu sempozyumla birlikte genel anlamda, Gaybî'nin yaşadığı dönem, o dönemin tasavvuf kültürü, Gaybî'nin muhiti ve içinde bulunduğu farklı irfanî gelenekleri; özelde ise onun inanç ve sanat dünyasına yapılan yolculuktan bahsettiklerine değindi. Gaybî'nin şiirlerinin bestelenmesi ve *divan* okumaları yapılması temennisinde bulunan Ögke, okumalar sonrasında ise uygulamaya geçilmesi gerektiğinin altını çizerek sözlerine son verdi.

Gaybî'nin ilginç bir kişiliğe sahip olduğunu ifade ederek Gazzâli'yi okumadığı halde üzerinde durduğu konular bakımından aynı minvalde birleştiklerini ifade eden Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya, Gaybî'nin kapsamlı bir kişilik olarak karşımıza çıktığına işaret etti. Gaybî'nin özeleştirici niteliğine sahip olduğunu ifade eden Çetinkaya, günümüz insanının en büyük eksikliğinin bu olduğuna işaret ederek günümüzün temel bir sorununa da dikkat çekti.

Son olarak Prof. Dr. Bilal Kemikli sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçenlere teşekkür etmesinin ardından Gaybî'yi tercih etmelerinde iki sebep olduğunu dile getirdi. Kemikli, ilk sebebin Gaybî ile tanışıklığının 1993 yılında başlaması hasebiyle bunu bir vefa borcu olarak gördüğünü açıkladı. İlahiyat Fakültesi olarak inşa ve ihya kavramlarına önem verdiklerini vurgulayan Kemikli, ikinci sebep olarak, bir şeyi inşa etmenin kendi toprağımızı tanımakla mümkün olduğunu, toprağımızın ise insanlarımızın olduğunu ifade ederek D.P.Ü. İlahiyat Fakültesi'nin insanına ve toprağına bağlı bir fakülte olarak kurulduğunu belirtti. Yerel bir Fakülte olduklarını dile getiren Kemikli, ortak bir dil oluşturmak suretiyle şehre değerlerini tanıtmayı hedeflediklerini söylemesinin akabinde, DİMAM'ın bir sonraki projesinin Emir Sultan'ın dervişi Hacı Bayram'ın dostu olan *Şair Şeyhî* üzerine olacağı müjdesini vererek sempozyumu sonlandırdı.

01-03 Ekim 2015 tarihleri arasında icra edilen *Kütahyalı Bilge Şair Sunullah-ı Gaybî ve Dönemi* Sempozyumu 03 Ekim Pazar günü Kütahya şehir merkezine yapılan geziyle sona erdi. Eskişehir yolu üzerinde bulunan Pîr Ahmet Efendi ziyareti ile başlayan gezi Gaybi Efendi Mahallesi Musalla Mezarlığı'nda bulunan Sunullah-ı Gaybî Türbesi ziyareti ile devam etti. İsmail Girgin ve Mustafa Kalyoncu rehberliğinde devam eden gezide Kütahya Kalesi'ne çıkılmasının ardından Ulu Cami'de öğle namazı eda edildi. Ardından Dönenler Cami, Balıkçılar Tekkesi ve Kütahya Çini Müzesi ziyaret edildi. Şehrin değerlerini tanıtan gezi, yemek ikramıyla sona erdi.

Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, kuruluşunun ilk yılında Ahterîf Muslihiddin Efendi ile başlayıp ikinci yılında Ergun Çelebi ile devam ettirdiği faaliyetlere bu yıl da Sunullah-ı Gaybî'yi ilave etti. Şehir Değerlerini Tanıyor Projesi kapsamında düzenlenen *Kütahyalı Bilge Şair Sunullah-ı Gaybî ve Dönemi Sempozyumu* vesilesiyle dönemde yeterince anlaşılamayan bir şahsiyetin gün yüzüne çıkarılmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkı sunulmuş oldu.